

δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν θερμοκρασίαν λίαν μεγάλην μήτε θλίψιν λίαν ισχυράν. Ἄλλ' ἡ ἐρμηνεία ἡμῶν ὑποστηρίζεται κάλλιστα ἐκ τῶν ἀναλόγων φαινομένων, τὰ ὅποια παρουσιάζει τὸ θεῖον.

Τὸ θεῖον εἶναι τῷ ὄντι οὐσία τὴν ὁποῖαν οἱ χημικοὶ δὲν δύνανται νὰ φέρωσι διὰ τῶν μέσων, τὰ ὅποια μεταχειρίζονται, εἰς τῆξιν ὑδατώδη ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην, εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ λάβρα ἐν τῷ ἡφαιστείῳ.

Τὸ θεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνασύρεται ἀπὸ τὰς ὑποστάθμας τῆς κατασκευῆς τῆς σόδας, ἀναλύεται διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ εἰς ἀτμῶδες σχῆμα καὶ διὰ μεγάλης πιέσεως. Ὅταν τὸ ἀφίνωσι νὰ ῥέῃ εἰς μεγάλα ξύλινα σκεύη, ἵνα τὸ ἀποψύξωσιν, εὐρίσκεται εἰς τῆξιν ὑδατώδη ἀνάλογον μετὰ τὴν τῆς λάβρας. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκροὴν αὐτοῦ σχηματίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑπὸ τῆς ἀποψύξεως λεπίς τις στερεὰ διατετρημένη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ ὀπῶν χαινουσῶν, διὰ τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ ἴδῃ ἀναβράζον τὸ ἐντὸς κείμενον θεῖον.

Ὅταν τὰ ἀνοίγματα καθιστῶνται μικρότερα δι' ἐκτεταμένης στερεοποιήσεως, σχηματίζονται ἀληθεὶς ἐκρήξεις.

Τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον τὸ θεῖον εἶχε συσσωρεύσει, ἀποχωρίζεται βραδέως ἀπὸ τοῦ ὄγκου, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν χωρισμὸν παρσύρει μόρια ἀναλελυμένου θεῖου. Σχηματίζονται κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον κῶνοι, οἱ ὅποιοι μεγαλύνονται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων παράγεται μικρὸς κρητῆρ. Αἱ ἐκρήξεις καθίστανται τότε ισχυρότεραι, ρεύματα θεῖου διαφεύγουσιν ἐκ τοῦ κρατῆρος καὶ μικραὶ βανίδες καταρρέουσαι προεκβάλλονται ὡς σκωρίαι.

Ὅταν τὸ φαινόμενον πλησιάζῃ εἰς τὸ τέλος, ἡ ἐκ θεῖου λάβρα ἡ ἐν τῷ κῶνῳ περιεχομένη στερεοποιεῖται καὶ σχηματίζει πυρῆνα στερεόν, ὃ ὁποῖος εἶναι περιτετυλιγμένος, ὡς ὑπὸ μανδύου, ὑπὸ τῶν στρωμάτων τοῦ καταρρέσαντος θεῖου.

Ἀλλὰ δύναται τις ὡσαύτως νὰ διακόπῃ τὸ φαινόμενον ἀνοίγων ἀνοίγμα τι

εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ σκεύους, ἐν ᾧ εὐρίσκεται τὸ θεῖον, καὶ ἀφίνων νὰ ῥέῃ τὸ ἀναλυόμενον ἀκόμη μέρος τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν ἐστερεοποιημένον φλοιόν. Αἱ ἐκρήξεις παύουσι τότε ἀμέσως, καὶ ἡ ἐκ θεῖου λάβρα, ἡ ὁποία πληροῖ τοὺς κρατῆρας, πίπτει πάλιν. Ἡ ἐξέτασις ἀποδεικνύει τότε ὅτι οἱ κῶνοι εἶναι κοῖλοι εἰς τὰ ἐντὸς, ἐπειδὴ τὸ ὑγρὸν θεῖον, ἐν ᾧ ὑψοῦται, χύνει μέρος τοῦ θεῖου τὸ ὁποῖον ἐπλήρου τὸν κῶνον, ὥστε ἀποβαίνει ἐκ τούτου κοιλότης κενὴ περικυκλωμένη ὑπὸ καλύμματος σχετικῶς ὀλίγον πυκνοῦ.

Οὗτοι οἱ κῶνοι τοῦ θεῖου παραγόμενοι ὑπὸ φαινομένων ἐκρηκτικῶν ὅλως ἀναλόγων πρὸς τὰ τῶν ἡφαιστείων, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς πρότυπα ἡφαιστείων ὁρέων, ἐπιτρέπουσι δὲ ἡμῖν νὰ ἐμμένωμεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τὴν ὁποῖαν ἐπροτεῖναμεν, ἵνα ἀναπληρώσωμεν τὰ ὑπάρχοντα εἰσέτι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ χάσματα.

Ἀκολουθοῦντες λοιπὸν τὴν ὁδὸν τῆς ἐξετάσεως δι' ἧς ἐγνωρίσαμεν κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους τὴν ἀληθὴν κατασκευὴν τῶν ἡφαιστείων ὁρέων, τὰς χημικὰς ἀντιδράσεις τὰς συνοδευούσας τὰ φαινόμενα τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡφαιστείου, καὶ τέλος τὴν ἀληθὴ φύσιν τῆς λάβρας, δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θέλομεν ἀντικαταστήσει μετ' οὐ πολὺ ταύτας τὰς ὑποθέσεις διὰ πραγμάτων ἀληθῶς ἐπιστημονικῶν.

## ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΙΑΙ.

(Συνέχεια φυλλ. Ζ').

### ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

#### ΥΔΡΑΥΛΙΚΑ Ή ΥΔΡΟΣΤΑΤΙΚΑ.

Τὰ ὑδροστατικὰ τετραουργήματα, ὡς καὶ τὰ χημικὰ, ἐχρησίμευσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀπατᾶν. — Παραδείγματα.



1. Ἐν Ἀνδρῶ, νήσῳ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Βάκχου, καὶ παρ' αὐτῷ πηγὴ ὕδατος θαυματουργὸς νομιζομένη· διότι τὸν Ἰανουάριον ἐκάστου ἔτους, ἐπὶ ἑπτὰ μόνον ἡμέρας, οἶνος ἐξέρρεεν ἀπ' αὐτῆς.

2. Παρομοία ἀπάντη ἐτελεῖτο κατ' ἔτος ἐν πόλει τινὶ τῆς Ἡλίδος, ὅτε ἐπανηγυρίζετο ἡ ἑορτὴ τοῦ Βάκχου· ἦτοι· τρεῖς ὑδρίαι κεναί, ἐπικαλυπτόμεναι ἐνώπιον πλήθους ξένων, πρὸς τὸ θέαμα τοῦτο συρρεόντων, καὶ μετὰ τινὰς στιγμὰς ἀνοιγόμεναι, ἀνευρίσκοντο πλήρεις οἶνου.

3. Ὁ Ξέρξης, μετὰ τὴν ἀτυχὴ αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν, ἐλεηλάτησε τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Βήλου, ἐνθα ὑπῆρχε καὶ τὸ μνημα τοῦ ἀποθεωθέντος τούτου ἡγεμόνος τῶν Ἀσσυρίων. Ἀνασκάψας τὸ μνημα ὁ Ξέρξης εὗρε τὸν νεκρὸν τοῦ Βήλου κείμενον ἐν ἐλαίῳ ἐντὸς θήκης ὑελίνης. Ἡ θήκη ὅμως οὐκ ἦν ὅλως πεπληρωμένη ἐλαίου, ἀλλ' ἐνυπῆρχε διάστημα κενὸν μιᾶς παλαιστῆς μέχρι τοῦ χείλους. Παρέκειτο δὲ καὶ μικρὰ στήλη φέρουσα τὴν δετὴν ἐπιγραφὴν· «Τῷ ἀνοίξαντι τὸ μνημα καὶ μὴ ἀναπληρώσαντι τὴν πύελον, οὐκ' ἔστιν ἄμεινον.» (Αἰλιανοῦ Ποικίλ. Ἱστορία Βιβλ. XIII Κεφ. III.) Ἦτοι. «Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἀνοίξαντα τὴν θήκην καὶ μὴ ἀναπληρώσαντα αὐτὴν ἐλαίου μέχρι τοῦ χείλους.» Ὁ Ξέρξης, φοβηθεὶς, προσέταξεν ἀμέσως νὰ τὴν γεμίσωσιν ἐλαίου, ἀλλ' εἰς μάτην· ἡ θήκη οὐδόλως ἐπληροῦτο, οὐδ' αὖξιν ἐλάμβανε, καὶ τοὶ οὐκ' ὀλίγη ποσότης ἐλαίου ἀνηλώθη ἐπὶ τούτῳ. Τέλος ὁ Ξέρξης καταλιπὼν τὸ μνημα ἀπῆλθεν ἐν μεγίστῃ βαρυθυμίᾳ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο θαῦμα ἐθεωρήθη ὡς ἀπαίσιος οἰωνὸς τῶν συμφορῶν, αἵτινες οὐ μόνον τὴν δόξαν ἡμαυρώσαν τοῦ Ξέρξου, ἀλλὰ καὶ τέρμα ἐπέθηκάν εἰς τὸν βίον αὐτοῦ, ἀποσφαγέντος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του.

4. Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ καὶ ποιηταὶ ἐκ συμφώνου βεβαιοῦσιν, ὅτι τὰ ἀγάλματα τῶν ἡρώων καὶ αἱ εἰκόνες τῶν θεῶν ἔστα-

ζον ἰδρῶτι ἢ δάκρυα ἐξέχεον, ὅτε ἐμελλόν νὰ προαναγγείλωσι τοῖς λαοῖς μεγάλα δυστυχήματα. Τοιούτου θαύματος ἀπόπειρα ἐγένετο ἐν Πετροπόλει ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Πέτρου τοῦ Μεγάλου, καθ' ἣ διηγείται ὁ ἱστορικὸς *Lévesque* (*Histoire de Russie*).

5. Ὁ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀφροδίτης λύχνος λέγεται ὅτι διηνεκῶς ἔκαεν, ἡ δὲ φλὸξ τοσούτῳ ἰσχυρῶς ἦν προσκαλλημένη τῇ θρυαλλίδι, ὥστε οὔτε ἄνεμος, οὔτε βροχὴ, οὔτε θύελλα ἠδύνατο νὰ τὴν σβέσῃ, καὶ τοὶ ἐκτεθειμένην οὔσαν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ τῇ ἀστασίᾳ τῶν ὥρων τοῦ ἔτους. Καὶ παρὰ Ῥωμαίους, ἐκ τῶν καθηκόντων τῶν Ἑστιάδων ἦτο καὶ τὸ νὰ διατηρῶσι τὸ ἱερὸν πῦρ πάντοτε ἀνημμένον. Ἐὰν δὲ κατὰ συμβεβηκὸς ἐσβέννυτο, τὸ πῦρ πάλιν ἐκ νέου ἀνῆπτετο, οὐχὶ ἐξ ἄλλου πυρὸς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, ἐξ ὧν, κατ' ἀρχαῖον ἔθος, ἀνενεοῦτο καὶ καθ' ἑκάστον ἔτος τὴν ἀ. Μαρτίου, τῆς ἡμέρας ταύτης οὔσης τὸ πάλαι ἀρχῆς τοῦ νέου ἔτους· εἰς τρόπον ὥστε, ἄνευ ἐνδεχομένου τινὸς συμβεβηκότος, τὸ πῦρ διετέλει καίον ἐπὶ ἐν ὅλον ἔτος.

Τὰ φῶτα ταῦτα, ὅσον ἀλλόκοτα καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν, οὐδόλως δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τοὺς λύχνους, εἰς οὓς ἡ λέξις διηνεκῶς κυρίως προσηρμόσθη. Περὶ τῶν λύχνων τούτων πολλάκις ἀναφέρουσιν οἱ συγγραφεῖς, καὶ ἰδίως ὁ *Fortunio Liceti* ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «*De Beconditis Antiquorum Lucernis*» καὶ ὁ *Octavio Ferrari*, ἐν τῷ «*De Veterum Lucernis Sepulcralibus*», ἐν οἷς πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀναφέρονται καὶ τὰ ἐπόμενα δύο παραδείγματα· ἦτοι·

6. Ὁ Τάφος τῆς Τουλλιώλας, προσφιλοῦς θυγατρὸς τοῦ Κικέρωνος, ἥς ὁ θάνατος μεγάλως ἐλύπησεν αὐτὸν, ἀνακαλυφθεὶς ἐπὶ Παύλου τοῦ Γ', Πάπα Ῥώμης. Ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ, ἀνοιχθέντι, ἀνεφάνη λύχνος καίων, ὅτις ἀμέσως ἐσβέσθη ἅμα εἰσδύσαντος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Καί,

7. Ὁ τάφος τοῦ Πάλλαντος, υἱοῦ τοῦ



Εὐάνδρου, φανερθέντος ὑπὸ τοῦ Ταύρνου, κατὰ τὸν ποιητὴν Βιργίλιον, ἀνακαλυφθεὶς περὶ τὸ 800 ἔτος μ. Χ. Ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθη λύχνος ἀνημμένος, ὅστις βεβίως θὰ ἔκαιε περίπου 2000 ἔτη, καθὼς κλεισθεὶς τὸ 4170 π. Χ.

8. Τὴν ἐξῆς περιγραφὴν ἀνακαλύψεως διηγεοῦς λύχνου ἀνέγνω ὁ Κ. Ἀλβέρτος Way ἐν τινὶ συνεδρίᾳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ὑόρκης. «Τὸ ἀρχαῖον ῥωμαϊκὸν φρούριον *Castellum Priscum* κεῖται μεταξὺ Γρανάδας καὶ Κορδόβης ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐνθα ἀδιαλείπτως ἀνακαλύπτονται ἀρχαιοτάτες. Τὸν Αὐγούστου τοῦ 4833, ἐνῶ γεωργοὶ τινες ἐνησχοῦντο ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸ ἔργον των, παῖς τις, παίζων παρὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦτο φρούριον, ἀνεκάλυψεν ὀπὴν μεταξὺ τῶν ἐρειπίων, ἥτις ἐφαίνετο εἰσάγουσα εἰς μέγα βάθος. Πιστεύεται κοινῶς ὅτι, ὑπὸ τὰ ἐρείπια ταῦτα, ὑπάρχουσι πλεῖστα χάσματα περιέχοντα ὑπογίους θησαυροὺς, ἐνῶ μόνον νεκροταφεῖα ἀνευρίσκονται. Ὁ παῖς ἀμέσως ὠδήγησεν ἐνταυθὰ τινὰς τῶν γεωργῶν αἰτίνες, εὐκὼς χαλάσαντες τὴν ὀπὴν, κατεβίβασαν τὸν παῖδα διὰ σχοινίου εἰς τὸν λάκκον. Μόλις αἱ πόδες τοῦ παιδὸς ἤγγισαν τὸ ἔδαφος, καὶ ἐξέβλεψε φωνὴν ἐκπλήξεως, τοῦθ' ὅπερ οἱ γεωργοὶ ἐξέλαβον ὡς ἀγγελίαν τῆς ποθητῆς ἀνακαλύψεως. Τότε δὲ καταβάντες ἐθαμβώθησαν τὴν ὄρασιν, εὐρεθέντες ἐντὸς τετραγώνου θαλάμου ἐν ἑνὶ ποδῶν τὸ ὕψος. Λύχνος, ἐπὶ μολυβδίνῃς λυχνίξ ἐκτετριγμένης πρὸς τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν, ἐπέχεε κιτρινοειδὲς φῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τοῦ πέριξ τοῦ θαλάμου ἐκτεινομένου λιθίνου ἑδωλίου. Ἐπὶ τοῦ ἑδωλίου τούτου ἐπέκειντο δεκατέσσαρες σαρκοφάγοι διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους περιέχοντες ἀνθρώπινα λείψανα, ἅπαντες κλίνοντες πρὸς τὸν λύχνον ὡς εἰς κοινὸν σημεῖον. Μεταξὺ δ' αὐτῶν εὐρέθησαν καὶ κάλπαι ἐκ λευκοργίλλου καὶ ἐν ἀγγεῖον ἐστιλβωμένον καὶ κεκο-

«σμημένον δι' ἀνχγλίφων. Ὁ θάλαμος ἰσχυρῶς ἐφαίνετο ὡς τῆς οἰκογενεῖας. Οἱ γεωργοὶ, μὴ δυνηθέντες νὰ μεταταπίσωσι τὸν λύχνον, ἐποιήσαντο χρῆσιν τῶν κηπουρικῶν ἐργαλείων των καὶ ἀπέτρεξαν αὐτόν· ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ διατρέφον τὴν φλόγα ὑγρὸν ἀπώλετο, τοῦ λύχνου θραυσθέντος ὑπὸ τῆς ἀπροσεξίας καὶ τῆς βίας τῶν ἐργατῶν. Ὑπόστημά τι ὅμως διέμεινεν, ὅπερ ἐκτεθὲν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν ἀέρα κατέστη ἀμέσως σῶμα στερεόν.» Ὁ Κ. Way ἀναφέρει ὡσαύτως ἐν τῇ ἐκθέσει του περὶ ὁμοίου λύχνου, ἀνακαλυφθέντος ἐντὸς τοῦ ἐν Ὑόρκῃ ὑποτιθεμένου τάφου Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ.

Προβαίνομεν ἤδη εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων διασαφήσεις.

Παραδ: 4. 2. 3. Στοιχειώδης γνῶσις τῆς ὑδροστατικῆς καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πίεσεως τῶν ρευστῶν, ἀρκεῖ ἵνα ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα ταῦτα θαύματα. Ἀπλῶς δὲ παρατηροῦμεν ὡς πρὸς τὸ τρίτον παράδειγμα, ὅτι ὑποκεκρυμμένος κάτωθι τῆς νεκροθήκης ὑπῆρχε σωλὴν, δι' οὗ αὕτη συνεκοινῶναι μετὰ δεξαμενῆς ἐλαίου, καὶ οὕτω τὸ ἐν αὐτῇ διετηρεῖτο πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος τοῦ στομίου τοῦ σωλήνος προσέτι χρησιμεύοντος εἰς τὸ ν' ἀπορρίπτῃ τὸ περισσεῦον καὶ ν' ἀποκωλύῃ τὴν νεκροθήκην τοῦ νὰ πληρωθῇ.

4. Περὶ τούτου ἡ ἱστορία τοῦ *Lévesque* ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Εἰκὼν τῆς Παναγίας, ἐξωγραφημένης ἐπὶ ξόλου, ἔχυνεν ἄφθονα δάκρυα ἵνα διαδηλώσῃ τὴν ἀποστροφὴν αὐτῆς πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Τζάρου μελετωμένας μεταρρυθμίσεις. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνεκάλυψε καὶ ἐξέθηκε τῷ λαῷ τὸ μηχανήμα δι' οὗ ἐτεκταίνετο ἡ ἀπάτη: Δοχεῖον πλήρες ἐλαίου ἔκειτο ἀφανὲς μεταξὺ τῶν δύο τετραγώνων σανίδων, ἐξ ὧν συνέκειτο ἡ εἰκὼν. Τὸ ἔλαιον, ἀραιούμενον ὑπὸ τῆς θερμότητος τῶν πολλῶν περὶ τὴν εἰκόνα καιομένων λαμπάδων, εἰσεχώρει εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ ἐνυπάρχοντας ἀγωγούς, καὶ διὰ μικρῶν ὀπῶν, παρὰ ταῖς γωνίας τῶν ὀφθαλμῶν, ἐξέρρεε καταστά-



ζον ἐν εἶδει δακρύων. Ἄπαντα λοιπὸν τὰ θαύματα καὶ τῶν δακρυρροούντων ἀγαλμάτων εἰς παρόμοια μηχανουργήματα δύνανται ν' ἀναχθῶσι.

Β. Πρὸς πραγματοποιίῃσιν τοῦ φαινομένου τούτου θαύματος, δύο ὅροι ἀπητοῦντο, ὧν ἡ ἐκπλήρωσις ἦν βεβαίως δυσχερής. Πρῶτον νὰ προμηθευθῇ ἀνεξάντλητος, οὕτως εἰπεῖν, καύσιμος ὕλη, καὶ δεύτερον ἀκατανάλωτος τις θρυαλλίς πρὸς καύσιν τῆς ὕλης ταύτης. Ὅταν ἀναμνησθῶμεν τὸ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Βήλου προειρημένον θαῦμα, τὸ μυστήριον καταπίπτει ἀφ' ἑαυτοῦ. Εἰς ἀπόκρυφόν τι μέρος τεθείτω σωλὴν, δι' οὗ ὁ λύχνος νὰ συγκοινωνῇ μετ' ἀφανοῦς δεξαμενῆς τοσαύτης χωρητικότητος, ὥστε μακροχρόνιος κατανάλωσις ἀνεπαίσθητον νὰ ἐπιφέρῃ ἐλάττωσιν εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Οὕτω τὸ πρῶτον μέρος τοῦ προβλήματος ἐλύθη. Τὸ δεύτερον λύεται ἐπίσης, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι θρυαλλίς ἐξ ἀμιάντου, διαμένει σχεδὸν ἄκαυστος καὶ λίαν κατάλληλος πρὸς τὸ ἀπορροφᾶν τὸ ἔλαιον καὶ διατηρεῖν τὴν φλόγα, ἐνόσω ὁ λύχνος πληροῦται δεόντως ὑπὸ τοῦ καυστικοῦ ὕγρου. Ἄλλως τε δυνάμεθα νὰ διασαφηνίσωμεν τὸ θαῦμα καὶ ἐκ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος· ἦτοι, τῶν ἄνευ θρυαλλίδος λύχνων· ἐφευρέσεως ὀφειλομένης εἰς τὴν διὰ τῆς θερμότητος ἀραίωσιν τοῦ ἐλαίου. Ὡς πρὸς τὴν φροντίδα τοῦ πληροῦν τακτικῶς τὴν κεκρυμμένην δεξαμενὴν, οὐδεμία βεβαίως δυσκολία· ὡς δὲ πρὸς τὸ μεταλλάσσειν ἢ διορθοῦν, ἐν περιπτώσει ἀπροβλέπτου συμβεβηκότος, τὸ στόμιον τοῦ σωλῆνος, ὁ θαυματουργὸς ἦτο, ὡς εἶκός, ἀρκούντως ἐπιτήδειος ὥστε, διαρκούσης τῆς ἐργασίας του, ν' ἀποσπᾷ ἄλλοθι τὴν προσοχὴν τῶν θεατῶν.

6. 7. 8. Εἶναι πασίγνωστον ὅτι, ἂν ἀνημμένη λαμπὰς τεθῇ εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ οὐδεμία συγκοινωνία μετὰ αὐτῆς καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, ἡ φλόξ θέλει βαθμηδὸν ἐλαττωθῇ, ἐξασθενήσει καὶ τέλος σβεσθῇ. Οἱ χημικοὶ μετὰ μεγίστης ἀκριβείας ὑπελόγισαντο ὅπως

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Θ'.)

ποσότης ἀέρος ἀναλίσκεται ἐν ὀρισμένῳ χρόνῳ ὑπὸ τοιουτοτρόπως καιομένης λαμπάδος, ὥστε εὐχερῶς νὰ προείπωσιν ὅποτε ἡ φλόξ ἀφεύκτως θὰ ἐκλείψῃ. Ἀλλὰ καί τοι, ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου καὶ ἄλλων προσομοίων, καθίσταται ὅλως ἀπίστευτος ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἐντάφιοι λύχνοι δύνανται νὰ καίωσι διηνεκῶς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, δὲν δυνάμεθα ὅμως δογματικῶς ν' ἀποφανθῶμεν, ὅτι τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενά εἰσιν ὅλως μυθώδη ἢ φαντασιώδη. Θὰ ἐνυπῆρχεν ἐν τῷ διίσχυρισμῷ τούτῳ πραγματικὴ τις βάσις, ἣν ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν. Πρὸς λύσιν λοιπὸν τοῦ ζητήματος κλίνομεν μάλλον εἰς τὸ νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐγίνωσκον φυσικὴν τινα οὐσίαν, δι' ἧς τοιοῦτον ἀποτέλεσμα ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ, ἄνευ τῆς βοήθειας ἐλαιοδεξαμενῆς ἢ ἄλλου τινὸς μέσου πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας μας. Οὐσία τις, ἔτι ἄγνωστος ἡμῖν, ἐλάμβανε πιθανῶς τοιαύτην σκευασίαν, ὥστε, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐγκεκλεισμένη μεταξὺ μεμολυσμένων ἀναθυμιάσεων, νὰ δύναται ἐπὶ τέλους ἅμα τῇ ἐλαχίστῃ εἰσαγωγῇ καθαροῦ ἀέρος, ν' ἀναφλέγηται δι' ὀλίγας στιγμὰς καὶ ταχέως μετὰ τοῦτο νὰ σβύνῃται, ἅμα, ἐξαγομένη ἐκ τοῦ ὑπογείου, ἐξετίθετο ἀκωλύτως εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν.

## ΚΕΦ. Γ'. ΜΕΡΟΣ Α'.

### ΑΚΟΥΣΤΙΚΑ.

Ὅσον πλείστον τὰ πνεύματα τοῦ λαοῦ καὶ ἂν ἐξεπλήττοντο ἐκ τῶν θαυμάτων τῶν ὑπὸ τῶν ἱερέων τῆς ἀρχαιότητος τελουμένων, ἦτοι· τοῦ τριγμοῦ τροχαλιῶν, τῆς συστροφῆς σχοινίων, τοῦ κρότου τροχῶν καὶ λοιπῶν ἐργαλείων, οἱ πάταγοι οὗτοι τῶν εἰς κίνησιν τιθεμένων μηχανῶν ἤθελεν βεβαίως ἐφελκύσει τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροούντων καὶ ἀνακαλύψει τὴν ἀπάτην τῶν ἐνεργουμένων, ἂν ὁ κίνδυνος τῆς τοιαύτης



ἀνακαλύψαι δὲν προὐλαμβάνετο. Μακρὰν λοιπὸν τοῦ νὰ ἐλαττώσῃ, πολλάκις οἱ ἱερεῖς ἐπηύξανον αὐτοὺς ἵνα ἐμπνέωσι πλεονότερον τρόμον. Καὶ ἐπειδὴ αἱ φοβεραὶ βρονταὶ, αἱ ὑπὸ ἀστραπῶν συνοδευόμεναι, ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀπλουστέρων ὡς ὁ ἐκδικητικὸς βραχίων τῶν θεῶν, οἱ θαυματουργοὶ ἱερεῖς τοιαύτας ἔκαμνον ν' ἀκούωνται ὅτε ὠμίλουν ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν. — Παραδείγματα.

1. Ὁ ἐν Αἰγύπτῳ Λαβύρινθος ἦτο μεγαλοπρεπὴς οἰκοδομὴ διηρημένη εἰς δύοδεκα στοάς. Ἐκάστη αὐτῶν εἶχεν 25 θύρας ἀνοιγομένης πρὸς βορρᾶν καὶ ἄλλας τόσας πρὸς νότον· ἅπασαι δὲ περιεκυκλοῦντο ὑπὸ ἐνὸς τοίχου. Ἡ οἰκοδομὴ αὕτη περιεῖχε 3000 δωμάτια, ὧν τὰ 1500 ἐν τῷ ἄνω πατώματι καὶ τὰ λοιπὰ ἐν τῷ κάτωθι. Ἦν δὲ τοῖς τελευταίοις τούτοις οἱ θεοὶ πολλάκις ὠμίλουν διὰ βροντῆς. Ὁ Πλίνιος, εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὁποίου τὸ περιήρημα καὶ ἀλλόκοτον τοῦτο οἰκοδόμημα ἔτι ἐσώζετο, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι αἱ στοαὶ ἦσαν οὕτω κατασκευασμέναι, ὥστε αἱ θύραι δὲν ἠδύναντο ν' ἀνοιχθῶσι χωρὶς συγχρόνως ν' ἀκουσθῶσιν ἐντὸς αὐτῶν σφοδρότατοι ἦχοι βροντῆς.

2. Ὅτε ὁ Δαρεῖος, υἱὸς τοῦ Ὑστάσπου, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, οἱ νέοι τοῦ ὑπήκοου ἔπυσαν πρηνεῖς ἐνώπιόν του καὶ προσεκύνησαν αὐτὸν οὐ μόνον ὡς τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς θεόν· τῆς θεότητός του δηλωθείσης τὴν στιγμὴν ἐκείνην τοῖς λατρευταῖς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ βόμβου τῶν βροντῶν καὶ τῆς λάμψεως τῶν ἀστραπῶν.

3. Φαίνεται ὅτι ἡ τέχνη τοῦ θέλγειν τὰς ἀκοὰς δὲν ἐθεωρεῖτο ἥττον ἐπωφελὲς τοῖς ἱερεῦσιν ἢ ἡ τοῦ συγκινεῖν τὰ πλήθη δι' ἐξαισίων κρότων. Ἀναφέρεται ὅτι ἀγάλματά τινα, καλούμενα καὶ Χρυσαὶ Παρθένοι, περιεκόσμου τὴν ὀροφὴν τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν καὶ ἐξέβαλλον ἐνίοτε θελητικωτάτας φωνάς.

4. Τὰ περὶ τοῦ Ἀμφίωνος καὶ τοῦ Ὀρφείως ἱστορούμενα τρανῶς διαδηλοῦσι τὰ θαυμαστὰ ἀποτελέσματα τῆς μουσικῆς. Ὁ

Ἀμφίων κατήγατο ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Θεβῶν, ἐγένετο δὲ καὶ βασιλεὺς αὐτῶν. Λέγεται περὶ αὐτοῦ ὅτι, διὰ τῆς μελωδίας τῆς λύρας του, οἱ ἱναγκαιοῦντες πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ τείχους τῆς πόλεως λίθοι ἐτίθεντο καὶ συνηρμόζοντο αὐθορμήτως ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει κατὰ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Περὶ δὲ τοῦ Ὀρφείως ἀναφέρεται ὅτι, θέλων τὰ πάντα διὰ τῆς λύρας του, τὰ μὲν ἄγρια θηρία τῶν δασῶν καθίστα χειροθήη, τὴν δὲ δομητικὴν τῶν χειμάρρων καὶ ποταμῶν ῥοὴν ἀνεχαίτιζε καὶ αὐτὰ τὰ ὄρη ἔκαμνε νὰ ὑποκλίνωσιν ἵνα ἀκροασθῶσι. Τυσοῦτον ἡ φύσις ἅπασα κατεγοητεύετο καὶ ἐνεψυχοῦτο ὑπὸ τῆς μελωδίας αὐτοῦ!

Προβαίνομεν ἤδη εἰς τινὰς παρατηρήσεις καὶ διασαφήσεις τῶν ἀνωθι παραδειγμάτων.

1. 2. Ἡ ἱστορία σιγᾷ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ παράγειν τ' ἀποτελέσματα ταῦτα. Ἀλλὰ πιθανὸν ὅτι, οἱ ἐν ταῖς ὑπογείαις καὶ θολωταῖς τοῦ Αἰγυπτίου Λαβυρίνθου στοαῖς ἀντικρουόμενοι ἦχοι, ἐκ τῆς ἀνοίξεως καὶ κλείσεως ἀπλῶς τῶν ἰδίων θυρῶν ἐκπεμπόμενοι, ἠδύναντο νὰ παρᾶσχωσιν ἀρκοῦσαν ἀπομίμησιν τῆς συνήθους βροντῆς τῶν νεφῶν. Ἐν δὲ τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Δαρείου καὶ ἑτέραίς ἀπομίμησις ἠδύνατο νὰ λάβῃ χώραν καὶ οὐδόλως ἐστὶν ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς πιθανότητος, ὅτι ἡ μέθοδος ἥς χρῆσιν νῦν ποιοῦνται ἐν τοῖς θεάτροις, ἦτο γνωστὴ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Λεπτὸν ἔλασμα ἢ φύλλον σιδήρου, τριῶν ἢ τεσσάρων ποδῶν τὸ μήκος, κρατεῖται ἐκ τῆς μιᾶς ἅκρας μεταξὺ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ λιχανοῦ δακτύλου, ἀφινομένη ἐλευθέρως νὰ κρέμαται ὑπὸ τοῦ ἰδίου βάρους. Ἡ χεὶρ τότε κινεῖται ὀρεζοντείως εἰς τρόπον ὥστε νὰ τινάσσεται τὸ ἔλασμα εἰς ὀρθογωνίους διευθύνσεις πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦ ἀπλουστάτου τούτου πειράματος μεγάλη ποικιλία ἤχων παράγεται, ὅτε μὲν ἀπομιμουμένων τὴν ὑπόκωφον ῥοὴν ἀπωτάτων βροντῶν, ὅτε δὲ τὰς βαρεῖας, αἰφνιδίους



καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐκζητεῖς τῶν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν αἰωρουμένων νεφελῶν. Ὁ ἐπιδεξίως διαχειριζόμενος τὸ ὄργανον τοῦτο, ταχέως ἀποκτᾷ τὴν προσήκουσαν δύναμιν ἢ ἱκανότητα πρὸς τὸ παράγειν τοὺς διαφόρους ἤχους οὓς βούλεται. Τὰ αὐτὰ δ' ἀποτελέσματα ἐπιτυγχάνονται καὶ δι' ἐλασμάτων λευκοσιδήρου καὶ ἐκ τῶν λεπτῶν καὶ διαφανῶν φύλλων τοῦ κοινῶς καλουμένου μαρκασίου (*mica*). ἄλλ' ὥς ἐκ τοῦ συγκριτικῶς μικροῦ μεγέθους τοῦτου, ὁ ἦχος ἐκφέρεται βραχύτερος καὶ ἑξέτερος. Καὶ ἀξιόλογος δ' ἀπομίμῃσι ἀστραπῆς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἂν ρίψωμεν κόνιν ῥητίνης ἢ λυκοποδίου ἐπὶ φλογός. Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ καταπίπτουσαι βρυχάται βραχὰ δύνανται θαυμασίως νὰ παρaxyθῶσιν ὑπὸ καλῶς κανονιζομένης καταρρίψεως πίσων (πιζελίων).

3. Δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὅπισθεν τῶν εἰρημένων ἀγαλμάτων ἢ ἐντὸς τῶν κεκρυμμένων ἀναγλύφων ὄργανόν τι μουσικὸν ἦτο κεκρυμμένον, ἀπομιμούμενον τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν. Τὰ ὑδραυλικά καὶ ἐμπνευστικὰ ὄργανα ἦσαν καλῶς γνωστὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς ἐπίσης καὶ ὄργανα μετὰ τῶν ἀναγκαιοῦντων φυσητήρων. Ὁ Κ. W. *Higgings* ὁ συγγραφεὺς «Περὶ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ ἤχου καὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Μουσικῆς» ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Τὰ τοιαῦτα ὄργανα ἦσαν γνωστὰ τοῖς ἀρχαίοις Ῥωμαίοις, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Βιτρούβιος. Τὸ σχῆμα τοῦ ὄργανου ὁμοίως ἔκειτο ἐμπεριέχοντι φυσητήρας ὡς ἐκείνους δι' ὧν συνήθως ἀνάπτουσι τὸ πῦρ, παρίστανε δὲ καὶ ἄνθρωπον τεχνητὸν ὅπισθεν τοῦ θαλαμίσκου φυσῶντα δι' αὐτῶν, ὡς καὶ γυναῖκα διευθύνουσαν τὰς κλεῖς τῶν φθόγγων αὐτοῦ.»

4. Καθόσον ἀφορᾷ τὰ περὶ τοῦ Ἀμφίωνος λεγόμενα, ταῦτα βεβαίως εἰσὶ διηγήματα ἀλληγορικὰ, σημαίνοντα ἀπλῶς ὅτι ὁ Ἀμφίων διὰ τῆς εὐγλωττίας του κατέπεισε λαὸν ἄγριον καὶ τέως ἀπολίτευτον, ὅπως συνέλθῃ καὶ οἰκοδομήσῃ πύργους ἱκανοὺς πρὸς τὸ προασπίζειν αὐτὸν

κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ ἐχθροῦ. Τοιαύτη διασάφησις ἐστὶν ἡ μόνη ἀληθής· καθόσον μάλιστα καὶ ὁ Ὅμηρος, λέγων ὅτι ὁ Ἀμφίων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ζήθου ἐκτίσαν τὰ τεῖχη τῶν Θηβῶν, οὐδόλως ἀναφέρει ὅτι τοῦτο ἐγένετο διὰ μαγικῆς ἢ ὑπερφυσικῆς τινος τέχνης.

Πρὸς ἐξηγήσιν δὲ τῶν θαυμάτων τῶν ἐκτελεσθέντων δῆθεν ὑπὸ τοῦ Ὀρφέως, ὁφείλομεν ν' ἀναφέρωμεν ἐνταυθα τινὰ τῶν μᾶλλον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀλλοκότων, ἀλλ' ἐπιβεβαιουμένων ἀποτελεσμάτων τῆς μουσικῆς. Τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Γ', βασιλέως τῆς Γαλλίας, διδόντος συναυλίαν ἐν τοῖς ἀνγκτόροις τὴν ἐσπέραν τῆς τελετῆς τοῦ γάμου τοῦ Δουκὸς *de Joyeuse*, ὁ περίφημος μουσικὸς τῆς ἐποχῆς Κλαυδίνος, ἐπαίξε μουσικὰς στροφάς, αἵτινες τοσούτω σφοδρῶς ἐπενήργησαν ἐπὶ τοῦ πνεύματος νέου τινὸς κυρίου εὐγενοῦς, ὥστε αἶφνης ἔσχε τὸ ξίφος του προκαλὼν οἰονδήποτε τῶν συγκεκλημένων εἰς μονομαχίαν· τοῦθ' ὅπερ συνιδὼν ὁ Κλαυδίνος, ἤλλαξεν ἀμέσως ἦχον καὶ οὕτως ἡδυνήθη νὰ καταπραῖνῃ τὸν μανιώδη γενόμενον νεανίαν.

Ὁ περίφημος μελοποιὸς Στραδέλλας, ἀπαγαγὼν τὴν ἐρωμένην Βενετοῦ τινος εὐγενοῦς μετέβη εἰς Ῥώμην μετ' αὐτῆς. Ὁ εὐγενὴς μαθὼν τοῦτο, μισθοδοτεῖ κακούργους τρεῖς ἵνα τὸν δολοφονήσωσιν· εὐτυχῶς ἔμως διὰ τὸν Στραδέλλαν, τὰ ὧτα αὐτῶν ἦσαν λίαν εὐαίσθητα πρὸς τὴν ἁρμονίαν τῆς μουσικῆς. Οἱ δολοφόροι οὗτοι παραδοκῶντες τὴν εὐκαιρίαν τῆς διαπράξεως τοῦ ἔργου τῶν, εἰσέρχονται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατεράνου καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀνὴρ, ὃν ἔμελλον νὰ θανατώσωσιν, ἔψαλλεν ἐκκλησιαστικόν τι μελόδρμα ὑπ' αὐτοῦ μουσουργηθέν· τοσούτω δὲ συγκινοῦνται ὑπὸ τῆς μελωδίας τοῦ ἔργανου, ὥστε παραιτούμενοι τοῦ σκοποῦ τῶν, προσῆλθον οἱ ἴδιοι παρὰ τῷ μουσικῷ ἵνα προδηλώσωσιν αὐτῷ ὅτι διέτρεχε κίνδυνον.

Ἵπάρχει θελκτικὸν τι μέλος ἐν Ἑλβετίᾳ καλούμενον *Ranz des Vaches*, ὑπερ



ἐνήσκει τοιοῦτον παράδοξον ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν διατελούντων Ἑλβετικῶν στρατευμάτων, ὥστε ὁσάκις ἤκουον αὐτὸ εἰς βαθεῖαν πάντοτε ἐνέπιπτον μελαγχολίαν. Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' λοιπὸν ἀπηγόρευσε τὴν ὥδην τοῦ μέλους τούτου ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ αὐστηροτάτῃ ποινῇ.

Τίς δύναται ἀληθῶς ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ἡ μουσικὴ ἱκανὴ ἐστὶν εἰς τὸ παράγειν τοιαῦτα ἀποτελέσματα; Ἄς ἐρωτήσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ἃς ἐξετάσωμεν τὰς συγκινήσεις τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, ὁπότε ἀκούομεν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἀρειμάνιον ὠδὴν, ἡ τρυφερὸν καὶ παθητικὸν μέλος δι' ἐκφραστικῶν τόνου ψαλλόμενον. Τίς δὲν συναισθάνεται ὅτι τοῦτο μὲν συντελεῖ πρὸς τὸ μαλάσσειν τὴν ψυχὴν καὶ προδιαθέτειν αὐτὴν εἰς τὴν ἡδονήν, τὸ δὲ πρῶτον εἰς τὸ διεγείρειν, ἐξάπτειν καὶ ἐνθουσιᾶν αὐτήν;

Πλείστα ζῶα καὶ ζῶφια προσέτι οὐδόλως ἀναισθητοῦσιν εἰς τὴν μουσικὴν. Ὁλίγιστοι ἴσως μουσικοὶ δὲν παρετήρησαν ἀράχνας μετατοπιζομένας εἰς τὰ ἄκρα τῶν πλεκτανῶν των ἵνα ὧσιν ἐγγυτέρω τῶν μουσικῶν ὀργάνων. Ὁ Δόκτωρ *Burney* ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς Μουσικῆς» αὐτοῦ, ἀναφέρει τὸ ἐπόμενον ἀνέκδοτον. Γάλλος τις αξιωματικὸς, φυλακισθεὶς ἐν τῇ Βαστίλλῃ, ἐπετράπη νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὴν βάρβιτόν του τὴν ὁποίαν ἔπαιζεν ἄριστα· ἀλλὰ μόλις ἐποιήσατο χρῆσιν αὐτῆς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ὅτε οἱ ποντικοὶ ἐξερχόμενοι τοῦ ἐδάφους καὶ αἱ ἀράχναι ἐκ τῆς στέγης κρεμάμεναι ἐπὶ τῶν πλεκτανῶν, συνηγείροντο περὶ αὐτὸν ὥπως συμμετάσχῃ τῆς μελωδίας. Ἡ ἀπέχθεια τοῦ αξιωματικῶν πρὸς τὰ ὄντα ταῦτα καθίστα κατ' ἀρχὰς δυσάρεστον τὴν παρουσίαν των καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ πρὸς καιρὸν τὴν ἀναψυχὴν ταύτην· ἀλλ' ἐπὶ τέλους συνεθισθεὶς, ἀνεύρισκεν ἐν αὐτοῖς ἀρχὴν διασκεδάσεως.

## ΜΕΡΟΣ Β'.

Τὸ οὗς ἐστὶ γόνιμος πηγὴ τῆς αὐταπάτης ἡμῶν. Οἱ δ' ἀρχαῖοι γόνιτες λίαν ἐπιτυχῶς μετέστρεφον πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτῶν σκοποὺς τὰ τὸν ἥχον ἀφορῶντα. Βεβαίως πρὸς τὴν κατάχρησιν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων ὀφείλονται τὰ περὶ *Λαλουσῶν* δῆθεν ἡ ἀδουσῶν κεφαλῶν ἱστορούμενα, δι' ὧν οἱ θεοὶ ἀντεπροσωπεύοντο ἢ ῥήτραι χρησμοδικαὶ ἐξεφράζοντο. — Παραδείγματα.

4. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ὀρφείου ἐν Λέσβῳ ἐδίδεν ἀποκρίσεις τοῖς βουλομένοις καὶ ἰδίως τοῖς Ἑλλησιν. Οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας καὶ Βαβυλῶνος καὶ μάλιστα ὁ Κύρος, συνεχῶς ἐπέστελλον πρέσβεις ἵνα συμβουλευθῶσι τὸν χρησμὸν τοῦτον ὅστις, ἐν τῇ διαφορουμένῃ διαλέκτῳ ἀπάντων τῶν ἐθνικῶν χρησμῶν, προεῖπε τὸν αἵματηρὸν θάνατον τὸν ἐπιθέντα πέρας εἰς τὴν τοῦ Κύρου κατὰ τῆς Σκυθίας ἐκστρατείαν.

2. Ὁ Ὀδίνος ὁ ἐν Σκανδιναβίᾳ εἰσαγαγὼν νέαν θρησκείαν παραληφθεῖσαν ἐξ Ἀσίας, κατεῖχε λαλοῦσαν κεφαλὴν ὑποτιθεμένην οὖσαν κεφαλὴν τοῦ σοφοῦ *Mirre*. Συνεβουλεύετο δ' αὐτήν, καὶ τὰς λαμβανόμενας ἀπαντήσεις ἅπαντες ἐσέβοντο ὡς χρησμοὺς ὑπερτάτου ὄντος.

3. Ὁ Γερβέρτος, ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα Σουλδέστρος Β' κατέχων τὸν παπικὸν θρόνον ἀπὸ τοῦ 994 μέχρι τοῦ 1003 ἔτους, ἐκέκτητο ὡσαύτως τοιαύτην λαλοῦσαν κεφαλὴν.

4. Κατὰ τοὺς πλείστους τῶν Ῥαββίνων, τὰ *Θεραφίμ* συνίσταντο ἐκ τεταριχευμένων κεφαλῶν νεκρῶν, ὑπὸ τὰς γλώσσας τῶν ὁποίων ἐστέκετο λεπτὸν ἔλασμα χρυσοῦν. Ἄλλοι δὲ Ῥαββίνοι ἀναφέρουσιν ὅτι ταῦτα ἦσαν φαντάσματα, ἅτινα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀστέρων συνωμίζουν μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ παρῆχον αὐτοῖς ὠφελίμους συμβουλὰς. Συμπεραίνομεν ἐκ τῶν ἐκφράσεων τοῦ περιφήμου Ῥαββίνου *Μαϊμονίδου* ἐν τῷ Γ' μέρει τοῦ ἔβραϊκοῦ συγ-



γράμματός του «Μόρε Νεβοχίμ» ἔται, «Διδάκτωρ τῶν πολυπλόκων», ὅτι καὶ θαλαμίσκοι ἰδίως ἀνεγείροντο ἵνα περιφυλάττωσι τὰς λαλούσας ταύτας εἰκόνας.

Β. Ὁ Ἑρμῆς ὁ Τρισημέγιστος ἀναφέρει ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς ἐγίνωσκον τὴν τέχνην τοῦ ποιεῖν θεοὺς καὶ ἀγάλματα νοητικά, προλέγοντα τὰ μέλλοντα καὶ διεσπηνεύοντα τὰ ἀνείρατα. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Μένωνος, ἱστάμενον ἐπὶ τοῦ τάφου του πλησίον τῶν Θεῶν, εἶχε, λέγουσι, τὴν ιδιότητα τοῦ ἐκφέρειν ἦχον μελωδικὸν ἀνὰ πᾶσαν πρῶταν, προσβαλλόμενον ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, διάφορον ἦχον, χαμηλὸν καὶ ὀρηνοῦντα τὴν ἀποιομένην ἡμέραν.

Προτιθέμεθα ἤδη νὰ ὑποδείξωμεν κατὰ πόσον τὰ προρρηθέντα παραδείγματα δύνανται ἐν γένει νὰ ἐξηγηθῶσι διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων τῶν ἐπικρατουσῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν τερατουργημάτων τούτων.

ὑποτίθεται ὅτι ἐν ταῖς λαλούσαις ταύταις ἀρχαίαις μηχαναῖς ἡ ἀπάτη ἐξετελείτο διὰ τῆς ἐγγαστριμυθίας, τῆς φωνῆς προερχομένης ἐκ τοῦ ἰδίου λαοπλάνου· ἀλλ' εἶναι πιθανώτερον, ὅτι ὁ ἦχος μεταδίδετο διὰ σωλῆνων εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀγάλματος ὑπ' ἀνθρώπου ἐν παρακειμένῳ δωματίῳ καθημένου. Πρὸς διασάφησιν τούτου μεταφράζομεν λίαν συντόμως τὰ ἐπόμενα ἐκ τῆς περὶ Ἀλεξάνδρου πραγματείας τοῦ Λουκιανοῦ:

«Ὁ γόης Ἀλέξανδρος μεταβὰς εἰς Πέλλαν τῆς Μακεδονίας μετὰ τοῦ συνεταίρου του ἀγύρτου Κοκκωνᾶ, καὶ ἰδὼν εἰς τὰ περίξ τῆς πόλεως ὄφεις παμμεγέθεις καὶ ἡμερωτάτους, παρέλαβε μεθ' ἐαυτοῦ τὸν μεγαλύτερον καὶ ὠραιότερον ἐν καὶ μετέφερεν εἰς Ἀσίαν. Ἀφικόμενος ἐν Παφλαγονίᾳ εἰς τὴν πατρίδα του «τὸ Ἀβώνου τεῖχος» καλουμένην, μηχανάται τοιόνδε Ἐλθὼν διὰ νυκτὸς εἰς τὰ νεώστί ἀνεσκευασμένα θεμέλια διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ναοῦ, ἐνθα εἶχε συρρεύσει καὶ

«ὕδωρ, εἴτε ἐκ τῆς γῆς ἀναβρύσαν, εἴτε ἐξ οὐρανοῦ πεσόν, καταθέτει ἐν τῷ πληθῶ ὡδὸν χήνειον, ὅπερ προλαβόντως κενώσας, εἶχε περικλείσει ἐν αὐτῷ ὄφιν ἀρτιγέννητον. Εἵτα ἐλθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἀναβὰς ἐπὶ βωμόν τινα ὑψηλόν, ἐδημηγόρει καὶ τὴν πόλιν ἐμακάριζεν, ὅτι μετ' ὀλίγον δέξεται ἐναργῆ τὸν θεὸν Ἀσκληπιόν, τὴν ἄφειν τοῦ ὁποίου τοῖς εἶχε προτρουμένως προφητεύσει· καὶ ὅτι πράγματι ἀφίχθη διὰ νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸ Ἀβώνου τεῖχος διὰ παντός. Μετὰ ταῦτα μεταβὰς εἰς τὰ θεμέλια μετὰ τοῦ πλήθους, ἀποσύρει ἐκ τοῦ ὕδατος τὸ ὡδὸν, καὶ θραύσας αὐτὸ, λαμβάνει ἀνὰ χειρὰς τὸν ὄφιν καὶ ἀνακράζει ὅτι κρατεῖ τὸν Ἀσκληπιόν. Οἱ Παφλαγόνες, ἄνθρωποι δεισιδαίμονες καὶ ἡλίθιοι, ἰδόντες τὸν ὄφιν κινούμενον περὶ τοὺς δακτύλους αὐτοῦ, ἡσπάζοντο τὸν θεὸν καὶ ἐμακάριζον τὴν ἀγαθὴν τύχην τῆς πόλεως. Μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινῶν, ὅτε οἱ λαοὶ συνήρχοντο ἐξ ἀπάντων τῶν μερῶν τῆς Παφλαγονίας διὰ νὰ ἴδωσι τὸ θαῦμα, καθίσας ἐπὶ κλίνης ἐν θαλάμῳ, εἶχε τὸν ὠραιότατον ἐκείνον ὄφιν τὸν μεταφερθέντα ἐκ Μακεδονίας περιειλημένον εἰς τὸν τραχήλόν του, τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου κρύψας ὑπὸ τὴν μασχάλην του, ἐπαρουσίαζε τοῖς θεαταῖς ἄλλην κεφαλὴν ἀνθρώπινην ἐκ πανίου κατεσκευασμένην ὡς εἴησαν δῆθεν κεφαλὴν τοῦ ὄφους. Τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο, ὡς εἰκὸς, τεράστιον τοῖς θεωμένοις· ἐκ τοῦ τέως μικροῦ ἐρπετοῦ, ν' ἀναφανῇ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν μέγας ὄφιν ἀνθρωπόμορφος καὶ ἡμερος. Ἦρξατο δὲ τότε ὁ γόης νὰ χρησμοδοτῇ καὶ ν' ἀργυρολογῇ Θελήσας δὲ καὶ ἔτι μείζον νὰ ἐκπλήξῃ τὰ πλήθη ἀνήγγειλεν ὅτι καὶ τὸν θεὸν αὐτὸν δύνανται νὰ παράσχῃ λαλοῦντα καὶ χρησμοδοτοῦντα. Συνάψας λοιπὸν σωλῆνας διὰ τῆς μεμηχανημένης ἐκείνης κεφαλῆς, εἶχεν ἄνθρωπον εἰς παρακείμενον δωματίον ἐμβοῶντα ἐν αὐταῖς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ φωνὴ ἐφαίνετο προσπίπτουσα διὰ



α τῇ, ἐκ πανίου κεφαλῆς τοῦ Ἀσκληπιοῦ.  
 α Οἱ χρησμοὶ δ' οὗτοι ἐκκλοῦντο αὐτόφω-  
 α νοι. Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι πᾶσιν οὐκ  
 α ἐδίδοντο, ἀλλὰ τοῖς εὐπαράφοις καὶ  
 α πλουσίοις καὶ μεγαλοδώροις.» (Λουκιαν.  
 Ἀλέξανδρος ἢ Ψευδόμαντις. 6—27.)

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Θεοδώρη-  
 τος μᾶς βεβαιεῖ ὅτι τὴν Δην ἐκχτονταε-  
 τηρίδα μ. Χ, ὅτε ὁ Ἐπίσκοπος Θεόφι-  
 λος κατέθλασε τὰ ἀγάλματα τῆς Ἀλε-  
 ξανδρείας, εὗρε τινα κοῖλα ἔσωθεν καὶ οὕ-  
 τω τοποθετημένα κατὰ τοῦ τοίχου, ὥστε  
 ὁ ἱερεὺς ἰστάμενος ὀπισθεν αὐτῶν ἠδύνατο  
 νὰ ὁμιλῇ πρὸς τοὺς θεατὰς διὰ τοῦ στό-  
 ματος αὐτῶν.

Πρὸ τινων ἐτῶν, μηχανὴ τις λαλοῦσα  
 καὶ ἐπικληθεῖσα « ἡ ἀόρατος κόρη » κατε-  
 σκευάσθη οὕτω πως: Τέσσαρες πασσαλοὶ ὄρ-  
 θιοι συνεδέοντο ἐπὶ κορυφῆς διὰ μιᾶς τε-  
 τραγώνου σανίδος καὶ διὰ δύο παρομοίων  
 σανίδων πρὸς τὴν βάσιν. Τέσσαρα δὲ κυρτὰ  
 σιδιρισύρματα κατερχόμενα ἄνωθεν τῶν  
 πασσάλων, συνηνοῦντο ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῶν  
 εἰς ἀπόστασιν περίπου δύο ποδῶν ἀπὸ τῆς  
 κορυφῆς τῶν πασσάλων. Κοίλη χαλκίνη  
 σφαῖρα ἐνὸς ποδὸς διαμέτρου, ἐπεκρέματο  
 ἐκ τῶν συρμάτων τούτων διὰ τεσσάρων λε-  
 πτῶν ταινιῶν πρὸς δὲ τὴν σφαῖραν ἦσαν  
 προσηρμοσμένα τὰ ἄκρα τεσσάρων σαλπίν-  
 γων μὲ τὰ στόμια αὐτῶν πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ  
 συσκευὴ αὕτη τῆς μηχανῆς ἦν μόνη ὁρατὴ  
 τοῖς θεαταῖς. Ὅτε δὲ τις προσεκαλεῖτο ὑπὸ  
 τοῦ ἐκθέτου ἵνα προτείνῃ ἐρώτησιν, ἔπραττε  
 τοῦτο, ἀποτείνων τὸν λόγον ἐντὸς τοῦ στο-  
 μίου μιᾶς τῶν σαλπίνγων, καὶ ἡ ἀπαιτου-  
 μένη ἀπόκρισις ἀπεδίδετο συγχρόνως ἐξ ὅ-  
 λων τῶν σαλπίνγων ὁ δ' ἦχος ἐξήρχετο  
 μεθ' ἱκανῆς ἐντάσεως, ὥστε ν' ἀκούηται  
 ὑπὸ τοῦ ὠτὸς τοῦ προσηλωμένου εἰς οἶαν-  
 δήποτε τῶν σαλπίνγων, ἀλλ' ἀσθενέστατος  
 ὥς προερχόμενος ἐκ γυναικὸς μικρᾶς ἡλι-  
 κίας. Διὸ ὑπετίθετο φωνὴ νέας κόρης ἀορά-  
 του, καίτοι ὁ ἀποκρινόμενος ἦν γυνὴ ὠρί-  
 μου ἡλικίας. Ἡ ἀόρατος δ' αὕτη γυνὴ συν-  
 διελέγετο ἐν διαφόροις διαλέκτοις, ἔψαλλε  
 λίαν μελωδικῶς καὶ ἐπέφερε καταλλήλους

παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν παρευρισκομένων ἐν  
 τῷ θαλάμῳ τῆς μηχανῆς.

Ἡ παράστασις αὕτη ἦν προφανῶς θαυμα-  
 σιωτέρα τῶν προειρημένων λαλουσῶν κεφα-  
 λῶν, καθόσον αὕται μὲν συνεκοινώνουν πάν-  
 τοτε μετὰ τινος τοίχου ἢ βάλθρου δι' οὗ  
 σωλῆνες ἠδύναντο νὰ εἰσχωθῶσιν ἐντὸς πα-  
 ρκειμένου δωματίου. Ἀλλ' ἡ χαλκίνη σφαῖ-  
 ρα καὶ αἱ σάλπιγγες αὐτῆς μετ' οὐδενὸς συν-  
 εκοινώνουν μέσου δι' οὗ νὰ μεταδίδεται ὁ  
 ἦχος. Ὁ ἐξετάζων τὴν μηχανὴν ταύτην ἔ-  
 βλεπεν ὅτι αἱ ταινίαι ἦσαν πράγματι ται-  
 νίαι, οὐδὲν ἀποκρύπτουσαι, οὐδὲ ἦχον δυ-  
 νάμεναι μεταδοῦναι πρὸς δὲ τούτοις παρα-  
 τηρῶν ὅτι ἡ συσκευὴ τῶν πασσάλων δι' οὗ-  
 δεμίαν ἄλλην ἐγένετο χρῆσιν εἰμὴ τὴν τοῦ  
 ὑποστρίψαι τὴν σφαῖραν καὶ προφυλάττειν  
 αὐτὴν ἀνέπαφον τοῖς θεαταῖς, εἰς μέγαν ἐ-  
 νέπιπτε θαυμασμόν ὥς πρὸς τὴν προέλευσιν  
 τοῦ ἡχου, καὶ εἰς ἔτι μείζονα ὥς πρὸς τὴν  
 λεπτότητα τῆς ἐκπεμπομένης φωνῆς.

Καίτοι δὲ οἱ θεαταὶ ἐξηπατῶντο οὕτως  
 ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῶν συλλογισμοῦ, τὸ ἐνερ-  
 γοῦν ὅμως αἷτιον τῆς ἀπάτης ἦν ἀπλούστα-  
 τον. Ἐν τοῖς ἀπέναντι τοῦ στομίου τῶν  
 σαλπίνγων πασσάλοις, ὑπῆρχον ὅπαι συγ-  
 κοινωνοῦσαι μετὰ σωλῆνος διαπερῶντος τὸ  
 ἔδαφος καὶ εἰσερχομένου εἰς τὸ δωμάτιον  
 τῆς ἀοράτου γυναικὸς. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐτέ-  
 ρα ὁπῇ μικροτέρα ἐν αὐτῷ δι' ἧς ἡ κυρία  
 ἐθεώρει τὰ γινόμενα ἐν τῷ οἰκίσκῳ τῆς μη-  
 χανῆς, καὶ εἴτι ἄλλο τῇ ἐγνωστοποιεῖ, διὰ  
 σημείων βεβαίως, ὁ διευθύνων αὐτήν. Ὅτε  
 τις τῶν θεατῶν ἀπέτεινεν ἐρώτησιν εἰς μίαν  
 τῶν σαλπίνγων, ὁ ἦχος ἀντανεκλάτο εἰς  
 τὴν ἀπέναντι ὁπῇ, καὶ σαφῶς μετεβιβά-  
 ζετο διὰ τοῦ κεκρυμμένου σωλῆνος εἰς τὸ  
 ἀπόκρυφον δωμάτιον. Παρομοίως δὲ καὶ ἡ  
 ἐπάντησις ἐξήρχετο τῆς ὁπῆς ἀντανεκλω-  
 μένη εἰς τὸ οὗς τοῦ θεατοῦ διὰ τῆς σάλπιγ-  
 γος. Οὗτος δ' ἤκουε τοὺς ἡχους μετὰ φω-  
 νῆς ἀσθενεστάτης, ὥς προσέπομεν, ὥς ἐκ τῆς  
 διὰ τοῦ σωλῆνος διαβιβάσεως αὐτῆς. Ἡ ἐκ-  
 πληξίς τῶν ἀκουόντων μεγάλως ἐπηνόησεν  
 ἐκ τοῦ ὅτι καὶ ἡ ἀπάντησις ἐδίδετο εἰς ἐ-  
 ρωτήσεις προβλλομένας διὰ ψιθυρισμοῦς



καὶ ὑπαινιγμοὶ προσέτι ἐπὶ τοῦ χαρακτη-  
ρος τῶν παρευρισκομένων προσώπων ἐγί-  
νοντο.

Ἄλλ' ἢ μᾶλλον ἐξαίσιος, ἢ κορωνίς οὕ-  
τως εἰπεῖν ἀπασῶν τούτων τῶν μηχανῶν,  
ἦν ἡ ἐπικληθεῖσα « *Eufonia* », παραστα-  
θεῖσα πρό τινων ἐτῶν ἐν *Piccadilly* τῆς  
Ἀγγλίας. Ὁ ἐφευρετὴς αὐτῆς ἦν ὁ *K. Fa-*  
*ber*, ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπηρετήσας ἐν Ἀδ-  
στρίᾳ ἐν τῷ λογιστικῷ τμήματι τοῦ ὑπουρ-  
γείου τῶν οἰκονομικῶν. Ὁ Κύριος οὗτος εἰρ-  
γάσθη ὑπὲρ τὰ 25 ἔτη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν  
καὶ κατασκευὴν Μηχανικοῦ Συνδυασμοῦ κε-  
κτημένου ἀπάσας τὰς δυνάμεις τῆς διαρθρώ-  
σεως τῶν φωνῶν. Ἐπιτυχὼν τῆς προφο-  
ρᾶς ἀπάντων τῶν ἄλλων φωνηέντων, κατη-  
νάλωσεν ἐπτά ὅλα ἔτη πρὸς τὴν ἐφεύρεσιν  
καὶ τὴν τεχνικὴν ἐκφώνησιν τοῦ *E*. Διὰ τοῦ  
ἐλαστικοῦ κόμμεως τοῦ καλουμένου *caout-  
chouc*, ἐσχημάτισε τὰ διάφορα ὄργανα τῆς  
διαρθρώσεως ἀκριβῶς προσομοίᾳ τοῖς ἀνθρω-  
πίνοις καὶ διὰ μέσου κλειδῶν καὶ ρυσητή-  
ρων κατίσχυσεν ἐπὶ τέλους παντὸς προσ-  
κόμματος καὶ διεμόρφωτε λίαν ἐπιτυχῶς  
μηχανὴν λαλοῦσαν, ᾄδουσαν, ψιθυρίζουσαν,  
γελῶσαν, κτλ. Ὁ *K. J. S. Buckingham*, ὁ  
μετὰ τινων ἄλλων φίλων ἐπιθεωρήσας αὐ-  
τὴν κατ' ἰδίαν, λέγει τάδε: « Αἱ πρῶταί μου  
ἐντυπώσεις δὲν ὑπῆρξαν εὐνοϊκαί· ἀλλ' ἐξα-  
κολουθῶν τὸ ἀκούειν, ἐξετάζειν καὶ συγ-  
κρίνειν τοὺς ἤχους μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης  
φωνῆς, νομίζω ὅτι οὗτοι προσεγγίζουν αὐ-  
τῇ μάλιστα τῶν μέχρι τοῦδε ἐφευρεθέντων,  
εἰ δὲ καὶ δευτεροβάθμιοι εἰσὶν ὡς πρὸς τὴν  
ἐντέλειαν, μὴ λησμονῶμεν ὅτι οὐδὲν ἀν-  
θρώπινον δύναται ποτε ἐξομοιωθῆναι  
τοῖς ἔργοις τοῦ ὑπερτάτου Δημιουργοῦ »  
Εἰς τῶν φίλων τοῦ ρηθέντος Κυρίου προσ-  
έταξε νὰ μετατοπισθῇ ἡ μηχανὴ εἰς ἕτερον  
μέρος τοῦ θαλάμου, εἰτὰ ἔγραψε διὰ χρω-  
στῆρος τὴν λέξιν *lingua*, ἣν ἡ αὐτόματος  
μηχανὴ προσκληθεῖσα ἐξεφώνησε χωρὶς νὰ  
προφερθῇ προηγουμένως ὑπὸ τινος ἄλλου.  
Ἀφοῦ λοιπὸν διὰ τῆς δοκιμασίας ταύ-  
της καὶ ἐτέρων ἄλλων ἡ ἀπάτη οὐδό-  
λως ἐξηλέγχθη, συνομολογοῦμεν μετὰ τῶν

εἰρημένων Κυρίων ὅτι ἡ « *Eufonia* » ἐστὶ  
τὸ ἀγγιχούστατον ἀνθρώπινον ἐφεύρημα  
πρὸς ἀπομίμησιν τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς.

Καίτοι τὰ κατωρθώματα τῶν λαλου-  
σῶν κεφαλῶν ἐξετελοῦντο ἐν γένει διὰ τῆς  
ἡδὴ περιγραφείσης μεθόδου, ἥτοι διὰ ἤχου  
διαβιβαζομένου εἰς τὸ στόμα αὐτῶν ὑπ'  
ἀνθρώπου ἐν παρακειμένῳ δωματίῳ, εὐλό-  
γως ὅμως εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἐγγαστριμυθία  
ἐνίοτε προΐστατο τῆς ἐκθέσεως, ἀπατῶσα  
τὸ ἀκροατήριον διὰ τῶν ἀλλοκότων αὐτῆς  
δυνάμεων.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπινου νοῦς ἐπίδρασις ἦν  
ὁ ἐγγαστρίμυθος ἀρύεται ἐκ τῆς ἐπιτηδεύου  
τέχνης του εἶναι ἀνωτέρα πάσης ἄλλης ὑπὸ  
ἀγυρτῶν καὶ ἐξορκιστῶν ἐπαγγελλομένης.  
Ὁ κοινὸς γόης ἀπαιτεῖ νὰ ἔχῃ τὸ θέα-  
τρὸν του, τὰ ἐργαλεῖα καὶ τοὺς συνεταί-  
ρους αὐτοῦ· τὸ δὲ κράτος του οὐδόλως ὑ-  
περβαίνει τὰ ὅρια τοῦ μαγικοῦ του κύ-  
κλου. Ἀπ' ἐναντίας, ὁ ἐγγαστρίμυθος ἐξου-  
σιάζει πάντοτε καὶ τὰ ὑπὲρ φύσιν. Ἐν τῷ  
ὑπαίθρῳ τῶν ἀγρῶν ὡς καὶ ἐν πληθούσῃ  
ἀγορᾷ, ἐν ἰδιαιτέροις θαλάμοις ὡς καὶ ἐν  
δημοσίοις καθιδρύμασι, δύναται νὰ συγκα-  
λῇ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν πληθὺν τῶν πνευμά-  
των· καὶ μολονότι τὰ πρόσωπα τῶν πλα-  
στῶν αὐτοῦ διαλόγων οὐκ εἰσὶν ὁρατὰ τοῖς  
βλέμμασι, περίστανται ὅμως ἀναντιρρήτως  
εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ἀκροατῶν, ὡς φαν-  
τάσματα ἐπισκιαζόμενα ὑπὸ τοῦ σκότους  
τῆς νυκτός.

Πρὸς ἐμπέδωσιν τῶν λεγομένων ἐπισυ-  
νάπτομεν τὰ ἐπόμενα δύο αὐθεντικὰ παρα-  
δείγματα.

α'. Ἡ πρώτη παράστασις ἐγγαστριμυθι-  
κῆς ἀπάτης τῶν νεωτέρων χρόνων ἐγένετο  
ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου Βραβαντίου, θαλαμη-  
πόλου Φραγκίσκου τοῦ Α'. Ὁ Βραβάντιος  
δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ  
πατρὸς νεάνιδός τινος ἵνα τὴν συζευχθῇ.  
Ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς μεταβαίνει εἰς  
τὴν οἰκίαν τῆς χήρας, σταθερὰν ἔχων ἀπό-  
φασιν ὅπως, διὰ τῆς ἐγγαστριμυθίας του,  
καταπέσῃ αὐτὴν νὰ ἐπιτρέψῃ τὸν γάμον.  
Μόλις δ' εἰσῆλθε, καὶ ἡ γυνὴ ἀκούει φωνὴν



λίαν γνωστήν αὐτῇ ἄνωθεν τῆς στέγης. Ἦτο ἡ τοῦ μακαρίτου συζύγου της λέγουσα: « Δὸς τὴν θυγατέρα μου τῷ Λουδοβίκῳ Βραβαντίῳ· εἶναι πλούσιος καὶ τιμίου χαρακτήρος. Ἐγὼ ὑφίσταμαι αὐστηράν, ἀλλὰ δικαίαν τιμωρίαν ἐν τῷ Καθαρτηρίῳ πυρὶ, διότι ἀντέστην εἰς τὸ καταλληλότατον τοῦτο συνοικέσιον. Πράξον ὅπως σὲ διατάσσω ἵνα ἀναβῶ εἰς τὸν Οὐρανόν. » Μετὰ τινας στιγμὰς, ὁ Λουδοβίκος, ὅστις περιέμενεν ἐν τῷ ἀντιθαλάμῳ, εἰσέχθη ἐνώπιον τῆς χήρας, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπώπτευσεν ὅτι οὗτος ἦν ὁ ἀπομιμησάμενος τὴν τοῦ ἀποθανόντος φωνήν. Ἡ εὐχὴ τῆς ἐκ τοῦ Καθαρτηρίου ἀπαλλαγῆς εἰσηκούσθη διὰ τῆς ἀμέσου συγκαταθέσεως πρὸς τὸν διαφιλονεικούμενον γάμον.

Τούτου δ' ἐπιτευχθέντος, ἦτο ἐπάναγκες νὰ προμηθευθῇ ὁ Λουδοβίκος καὶ χρήματα· διὸ κατέφυγε πάλιν εἰς τὴν βοήθειαν τῆς τέχνης του. Πλούσιός τις τραπεζίτης, ὀνόματι Κορνου, ὅστις μεγάλην περιουσίαν ἀπεκτήσατο δι' ἀθεμίτων μέσων, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐφοβεῖτο τὰς ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἐπιβληθησομένας αὐτῷ ποινὰς, ἐνομίσθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἀρμόδιον πρόσωπον, ἐξ οὗ νὰ πορισθῇ χρηματικὴν τινα ποσότητα. Λαμβάνει λοιπὸν ἰδιαιτέραν μετ' αὐτοῦ συνέντευξιν, στρέφει ἐπιδεξίως τὸν λόγον περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως, ἀναφέρει περὶ φασμάτων, δαιμόνων, καθαρτηρίου καὶ κολάσεως, μετὰ χριστοῦ παρετήρησε τὸ πρόσωπον τοῦ τραπεζίτου βαθεῖαν ἐκφράζον συγκίνησιν. Τότε ὁ Βραβαντίος καταπαύει τὸν λόγον, καὶ ἐν τῷ διαστήματι τῆς σιγῆς αὐτοῦ, τρομερὰ φωνὴ ἀκούεται λέγουσα: « Ἐπετράπην νὰ ἐξέλθω πρὸς στιγμὴν ἐκ τῶν φλογῶν τοῦ Καθαρτηρίου, ἐνθα ἀπὸ πολλοῦ βασανίζομαι, καὶ ἐνθα θὰ διαμένω ἕως τοῦ ὁ υἱός μου μὲ ἀπαλλάξῃ αὐτῶν διὰ τῆςδε τῆς ἀγαθοεργείας: νὰ δώσῃ τῷ Βραβαντίῳ μεγάλην ποσότητα χρημάτων πρὸς ἐξαγορὰν τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐσχάτως αἰχμαλωτισθέντων Χριστιανῶν. » Ὁ Κορνου κατετρόμαξε μὲν, ἀλλ' οὐ συγκατετέ-

θη, καὶ ὁ Β. ἠναγκάσθη νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ δεύτερον αὐτόν. Ἀλλὰ τὴν ᾗτο μόνη ἡ φωνὴ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν τεθνεώτων φίλων καὶ συγγενῶν, ὡς καὶ πάντων τῶν Ἀγίων, αἱ ἐκκωφαίνουσαι τὴν τραπεζίτην διὰ τῶν δεήσεων των ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του, καὶ ἀπειλοῦσαι αὐτὸν διὰ τῶν τρομερωτέρων κολάσεων ἀν' ἀπηρεῖτο τὴν αἰτουμένην ἀγαθοεργίαν. Τοῦ θορύβου τέλας κορυφωθέντος καὶ ἀνυποφόρου γενομένου, ἐγχειρίζει ὁ Κορνου τῷ Βραβαντίῳ 20 χιλ. φράγκων διὰ τὴν ἐξαγοράν. Ἐννοεῖται δ' οἴκοθεν ὅτι ὁ πανοῦργος ἐγγαστρίμυθος ἐσφετερίσατο τὰ χρήματα πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν. Λεγεται προσέτι ὅτι ὁ φιλάργυρος τραπεζίτης, μαθὼν ἀκολούθως τὸ τέχνασμα, τοσοῦτον ἐταράχθη, ὥστε ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης μετὰ τινος ἡμέρας.

(Ἀκολουθεῖ) Ἑμ. Γιαννακόπουλος.

## ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

### Α

*Πήλινον τεμάχιον εἰκονίζον σμυρναϊκὴν παράδοσιν.*

Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς διατηρεῖται πήλινον τεμάχιον λυχνίας κατεγεγραμμένον ὑπ' ἀριθ. 990 ὅπερ εἰκονίζει τριήρη ἀναπεπταμένον ἔχουσαν τὸ ἴστιον μετὰ πληρώματος τριῶν ναυτῶν. Εὐρέθη δὲ τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐν Σμύρνῃ.

Ὡς εἶναι γνωστὸν, ἐπὶ τῶν λυχνιῶν συνήθως εἰκονίζονται διάφοροι θεότητες λατρεύμεναι ἐν τῇ ἀρχαιότητι· ἐνίοτε δὲ εἰκονίζονται καὶ αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις τῆς πόλεως ἐν ᾗ ἀνεκαλύφθησαν. Ἐντεῦθεν ὑποθέτομεν ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ τεμαχίου τούτου εἰκὼν ἀναμνησκει τὴν τριήρη, ἣν συνεῖθιζον οἱ Σμυρναῖοι νὰ περιφέρωσιν ἐν τοῖς Διονυσίοις, καὶ ἦτις, κατὰ τὴν ἑκφρασιν τοῦ